

УДК 330.322: 336.71

Власенко Н.М.

аспірант кафедри «Банківська справа»
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ВІДНОВЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто інвестиційний потенціал банківської системи України протягом посткризового періоду. Проаналізовано тривалість депозитів в українських банках протягом досліджуваного періоду та виявлено, що депозити залучаються на відносно короткі терміни у банківській системі, що спонукає банки до пошуку альтернативних джерел фінансових ресурсів для забезпечення власної активної діяльності. Проаналізовано темпи приросту кредитного портфеля та питому вагу інвестиційних кредитів в портфелях банків. Проведено аналіз схильності українців до заощадження. Аналіз показав, що банки почали втрачати найбільш доступний та відносно стабільний ресурс для здійснення власної інвестиційної та кредитної діяльності. Проведено характеристику здатності економіки сприйняти інвестиції.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, депозити, кредити, інвестиційні кредити, потенціал.

Власенко Н.Н. ВОЗОБНОВЛЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА БАНКОВ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрен инвестиционный потенциал банковской системы Украины в течение посткризисного периода. Проанализирована длительность депозитов в украинских банках в течение исследуемого периода и выявлено, что депозиты привлекаются на относительно короткие сроки в банковской системе, которая побуждает банки к поиску альтернативных источников финансовых ресурсов для обеспечения собственной активной деятельности. Проанализированы темпы прироста кредитного портфеля и удельный вес инвестиционных кредитов в портфелях банков. Проведен анализ склонности украинцев к сбережению. Анализ показал, что банки начали терять наиболее доступный и относительно стабильный ресурс для осуществления собственной инвестиционной и кредитной деятельности. Проведена характеристика способности экономики воспринять инвестиции.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, депозиты, кредиты, инвестиционные кредиты, потенциал.

Vlasenko N.N. PROCEEDING IN INVESTMENT POTENTIAL OF UKRAINE BANKS

In the article investment potential of the banking system of Ukraine is considered during a post-crisis period. Duration of deposits is analysed in the Ukrainian banks during the investigated period and it is deduced that deposits are attracted on relatively short spaces in the banking system that induces banks to the search of alternative sources of financial resources for providing of own active activity. Growth of credit brief-case rates and specific gravity of investment credits are analysed in the brief-cases of banks. The analysis of inclination of Ukrainians is conducted to the economy. An analysis showed that banks had begun to lose most accessible and relatively stable resource for realization of own investment and credit activity. Description of ability of economy to perceive investments is conducted.

Keywords: investment potential, deposits, credits, investment credits, potential.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність банків завжди була важливою для забезпечення економічного зростання, адже інвестиції завжди сприяють якісним змінам та формують передумови для інтенсивного економічного росту. Втім, світова фінансово-економічна криза внесла свої корективи у розвиток інвестиційного ринку в Україні. Так, за результатами 2008 р. Український індекс ПФТС продемонстрував один із найбільших у світі темпів падіння та знизився з 1208,61 до 222,26 [0], що у процентному відношенні склало 81,6%. Одночасно з цим досить сильно знизилися темпи банківського кредитування, що сформувало загрозу повного припинення якісного розвитку вітчизняного реального сектору. Подорожчання ж іноземної валюти практично унеможливило вихід вітчизняних підприємств на зарубіжні ринки фінансових ресурсів. З огляду на це, на сьогодні особливо актуальним є питання відновлення та активізація інвестиційних процесів, в першу чергу українських банків, які є безумовними лідерами в питаннях реального, а не спекулятивного інвестування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному науковому світі питаннями оцінювання та формування інвестиційного потенціалу банків займалися такі вчені, як О. Барановський, В. Корнеєв, С. Леонов, Б. Луців, М. Савлук, А. Пересада та ін. Вагомий внесок у розвиток теорії інвестування та визначення ролі банків у забезпеченні економічного росту здійснили такі відомі зарубіжні вчені, як П. Арестіс, А. Бейлі, Р. Левін, Дж. Морган, П. Роуз, Д. Стігліц, В. Шарп, Г. Шиназі та ін.

Постановка завдання. Сучасний стан інвестиційного ринку України вимагає пошуку нових рішень

щодо активізації його розвитку та виявлення ключових проблем, що стоять на заваді розширення інвестиційного потенціалу банківської системи України. Основним завданням дослідження є оцінка інвестиційного потенціалу банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна діяльність вітчизняних фінансових установ у всі роки незалежності не була на надто високому рівні. Так сформувалася українська економіка, що від самого початку її існування додаткове фінансу-

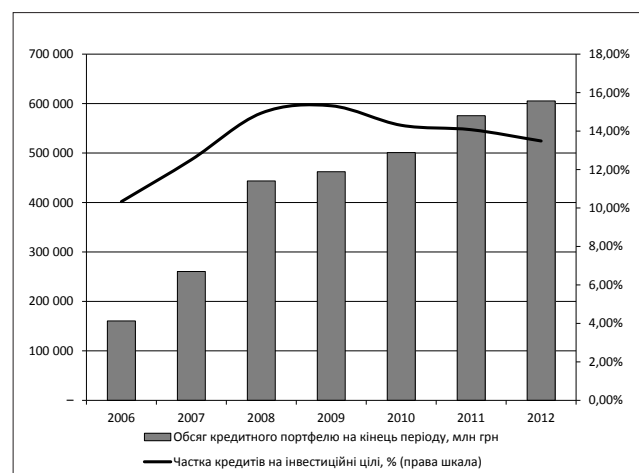

Рис. 1. Динаміка обсягів банківського кредитування в Україні, у тому числі на інвестиційні цілі, у докризовий та посткризовий періоди

Джерело: побудовано за даними [5]

вання господарської діяльності реального сектору економіки забезпечувалося в більшій мірі банківськими кредитами, а не інвестиціями. Що ж стосується самих банківських кредитів, які у певних формах також можуть виступати інвестиціями, то також слід зазначити, що інвестиційні цілі також були не на першому місці серед тих потреб, які фінансувалися за кредитний кошт (рис. 1).

Як видно з рисунка 1, починаючи з 2008 р. різко знизилася темпи приросту кредитного портфеля, також спостерігається тенденція до зниження питомої ваги інвестиційних кредитів в портфелях банків.

На нашу думку, головною причиною низької активності банків у сфері здійснення інвестиційного кредитування є невідповідність ключових параметрів ресурсної бази вимогам інвестиційного кредитування. Зокрема, перш за все ресурсна база повинна бути довгостроковою, адже більшість інвестиційних проектів є тривалими (3-5 років), в іншому випадку банк буде наражатися на ризик недостатньої ліквідності.

Слідуючи визначенню інвестиційного потенціалу банківської системи С. Леонова [3], який зазначає, що це організована сукупність мобілізованих банківською системою інвестиційних ресурсів з певними характеристиками та готовність національної економіки прийняти інвестиції та адекватно на них відреагувати, зазначимо, що головною проблемою інвестиційного потенціалу банківської системи України у посткризовий період стало відновлення довіри населення до банків та повернення у банківську систему стабільного та довгострокового депозитного капіталу.

Аналіз схильності українців до заощадження з 2006–2012 рр. показав, що у докризовий період населення заощаджувало лише 7-9% свого щорічного доходу, з початком кризи темпи заощаджень суттєво впали, а у 2009 році навіть спостерігалася від’ємна динаміка (табл. 1).

Така тенденція створила великі загрози для інвестиційного потенціалу банківської системи України, адже банки почали втрачати найбільш доступний та відносно стабільний ресурс для здійснення власної інвестиційної та кредитної діяльності. Загалом, розглядаючи інвестиційну діяльність банків в Україні, потрібно звернути увагу на те, що у той час як у світі традиційно під інвестиційною діяльністю розуміється придбання цінних паперів, переважно акцій, в Україні банки досить мало приділяють уваги операціям на фондовому ринку. Одна з основних причин цього – непрозорість та низька ліквідність вітчизняного фондового ринку. Саме тому в Україні, говорячи про інвестиційну діяльність банків, ми розуміємо банківське кредитування під інвестиційні цілі. Використання банками кредитного механізму для здійснення інвестування дозволяє знизити низку ризиків та підвищити ступінь прогнозованості та забезпеченості майбутніх доходів від інвестиційних операцій. Головною запорукою здійснення банками інвестиційного кредитування є наявність у банків довгострокового ресурсу. Проаналізуємо тривалість депозитів в українських банках протягом досліджуваного періоду (рис. 2).

чи про інвестиційну діяльність банків, ми розуміємо банківське кредитування під інвестиційні цілі. Використання банками кредитного механізму для здійснення інвестування дозволяє знизити низку ризиків та підвищити ступінь прогнозованості та забезпеченості майбутніх доходів від інвестиційних операцій. Головною запорукою здійснення банками інвестиційного кредитування є наявність у банків довгострокового ресурсу. Проаналізуємо тривалість депозитів в українських банках протягом досліджуваного періоду (рис. 2).

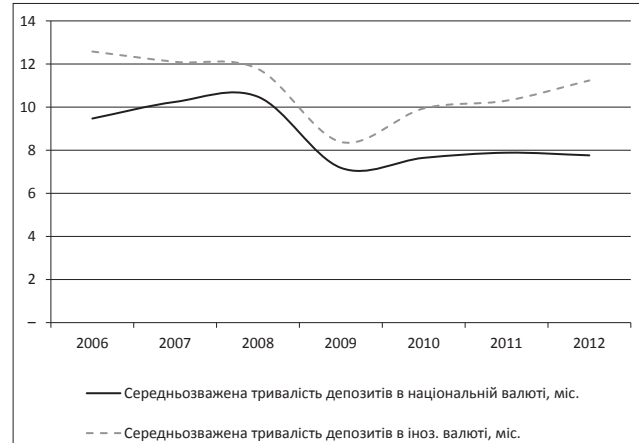

Рис. 2. Середньозважена тривалість депозитів в українській банківській системі протягом 2006–2012 рр.

Джерело: розраховано за даними [5]

Перше, на що слід звернути увагу, це відносно короткі терміни депозитів у вітчизняній банківській системі. Використовуючи дані НБУ щодо структури депозитної бази банків України та медіанні значення наведених НБУ часових проміжків, ми отримали середньозважену тривалість депозитів на кінець 2012 року 7,8 місяця в національній валюті та 11,2 місяця в іноземній валюті. При цьому видно, що за період відновлення після кризи ні гривневі депозити, ні валютні не відновили докризових показників тривалості. За такої тривалості депозитної бази перед банками гостро постає проблема підтримки ліквідності, оскільки в середньому тривалість інвестиційних проектів коливається від 3 до 5 років.

Таким чином, скорочення депозитної бази, її короткотерміновість та валютизація спонукає банки до пошуку альтернативних джерел фінансових ресурсів для забезпечення власної активної діяльності (рис. 3).

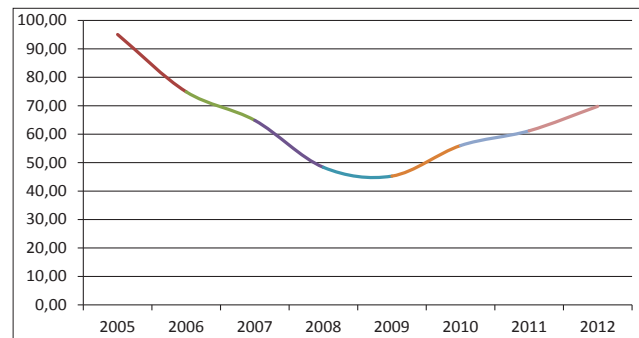

Рис. 3. Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських)

Джерело: розраховано за даними [5]

Таблиця 1
Динаміка схильності населення України до заощадження протягом 2006–2012 рр.

Рік	Доходи населення за рік, млн грн	Приріст депозитів відносно попереднього року, млн грн	Частка доходів населення, що йде на заощадження, %
2006	472061	34081,63	7,22%
2007	623289	58378,88	9,37%
2008	845641	50621,07	5,99%
2009	894286	-3761,91	-0,42%
2010	1101175	60995,23	5,54%
2011	1266753	35297,56	2,79%
2012	1457864	58873,70	4,04%

Джерело: розраховано за даними [5; 1]

Як видно з рисунка 3, роль депозитів у забезпеченні кредитної діяльності банків України почала знижуватися ще з 2005 року, коли понад 95% усіх виданих кредитів покривалися за рахунок залучених депозитів. Пік падіння припав на 2009 рік, коли лише 45,3% кредитів були видані за рахунок ресурсів депозитного походження. Не можна не відзначити, що з 2010 року банки почали нарощувати питому вагу депозитів у структурі своєї ресурсної бази, проте до відновлення докризових показників поки що далеко, на кінець 2012 року рівень забезпеченості кредитів депозитними ресурсами складав 69,8% (73,3% на кінець 2013 р.). Низька питома вага депозитів у структурі ресурсної бази банків призводить до виникнення додаткових витрат на залучення фінансових ресурсів. А отже знижує в цілому ефективність банківської діяльності. Так, рентабельність активів банківської системи України тільки у 2012 році набула додатних значень, проте все ще знаходиться на критично низькому рівні (0,11% на кінець 2013 р. проти 1,22% у 2007 р. [5]).

Що стосується здатності економіки сприйняти та адекватно відреагувати на інвестиції як складової інвестиційного потенціалу банківської системи, то, на нашу думку, це відображається такими показниками, як рівень рентабельності підприємств, темп приросту реального виробництва, вартість інвестиційних кредитів та рівень інфляції (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика здатності економіки сприйняти інвестиції

Рік	Рівень рентабельності підприємств, %	Індекс фізичного обсягу ВВП, %	Середні процентні ставки по інвестиційним кредитам, %	Індекс інфляції, %
2008	3,9	102,3	14,6	122,3
2009	3,3	85,2	17,4	112,3
2010	4,0	104,1	13,6	109,1
2011	5,9	105,2	12,2	104,6
2012	5,0	100,2	13,9	99,8
2013	3,9	100,0	14,1	100,5

Джерело: складено за даними [5; 4]

Як видно з таблиці 2, тільки за даними 2008 року рентабельність діяльності підприємств з урахуванням інфляції покривала вартість інвестиційних кредитів, при цьому забезпечувався приріст реального виробництва. В усі наступні роки вартість інвестиційних кредитів за мінусом інфляції була вищою від рівня рентабельності реального сектору економіки, що свідчить про неготовність економіки в цілому адекватно сприйняти інвестиції. Звісно, така ситуація – це усереднена характеристика всієї економіки, проте існують сектори економіки з вищим рівнем рентабельності та кращою динамікою виробництва, тому, на наш погляд, вихід для банків знаходиться у площині пошуку тих реципієнтів інвестицій, які за базовими параметрами здатні ефективно освоїти інвестиційні ресурси.

Одною з проблем, що створює перешкоди на шляху активізації банківської діяльності в інвестиційному процесі, є низька капіталізація банківської системи загалом, а також існування значної кількості дрібних банків. Ситуація склалася так, що у 2008 році групі найбільших банків України належали активи на суму близько 630 млрд грн: на 18

банків першої групи припадає 70% від активів банківської системи, а на 120 малих банків четвертої групи – 8%. Лише 10% банківських установ контролюють 65% від усіх активів банківської системи країни, і саме ці учасники інвестиційного процесу можуть займатись інвестиційною діяльністю і здійснювати інвестиційне кредитування економіки. Малі банки, яких понад 60%, володіють менше ніж 10% активів. Таке розпорощення банківського капіталу спричиняє концентрацію й монополне право окремих банківських структур розпоряджатися кредитними ресурсами і фактично унеможливує реалізацію великих довгострокових інноваційних проектів, які потребують великих інвестицій [6; 7, с. 343-346].

Як висновок зазначимо, що протягом посткризового періоду інвестиційний потенціал банківської системи України не зміг відновити свого докризового значення по всім параметрам. Зокрема, щодо ресурсної бази банків, то вона стала більш короткотерміною та волатильною, окрім цього спостерігається тенденція до її валютизації. Частка доходів українських громадян, що спрямовується на заощадження в межах банківської системи, хоч і почала зростати, проте її значення знаходиться на дуже низькому рівні, що змушує банки активно залучати кошти недепозитного походження для забезпечення власної активної діяльності. Усе вищезазначене говорить про те, що основні релевантні фактори, що обумовлюють інвестиційну активність українських банків, на сьогодні знаходяться поза межами впливу самих банків і тільки за умови покращення макроекономічного становища в Україні можливе відновлення та нарощування банківського інвестиційного кредитування. Окрім цього, криза значно звузила можливості економіки адекватно сприйняти інвестиції на тих умовах, на яких вони на сьогодні доступні, висока вартість кредитів та низька ефективність роботи вітчизняного реального сектору робить інвестиції не вигідними на даний момент для більшості українських підприємств. У таких умовах реалізація наявного інвестиційного потенціалу банківської системи України можлива вибірково у межах окремих галузей або секторів, які мають кращий за середній рівень прибутковості і які менше залежать від економічних потрясінь. Негативним є також згортання державою низки важливих соціальних проектів, які забезпечували приріст інвестицій (наприклад, замороження програми молодіжного житлового кредитування, яке практично зупинило притік інвестицій у будівельну галузь). Втім, за більшістю показників спостерігається висхідна динаміка, що дає надію на відновлення інвестиційної активності українських банків у найближчі 2-3 роки за відсутності суттєвих економічних потрясінь.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Доходи та витрати населення // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
2. Індекс ПФТС. Історія: 2008 рік // ПФТС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfts.ua/uk/shares-indexes/?firstDate=01.01.2008&lastDate=31.12.2008>.
3. Леонов С.В. Місце інвестиційного потенціалу банківської системи в механізмі розширеного відтворення / С.В. Леонов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/2_27_2009/27.2.04.pdf.
4. Рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності за січень-червень 2014 року // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
5. Статистичний бюлетень (електронне видання) // Національ-

- ний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.
6. Луців Б.Л. Інвестиційний потенціал банківської системи України / Б.Л. Луців, Т.Б. Стечишин // *Фінанси України*. – 2009. – № 9. – С. 67-77.
 7. Ясинська Н.А. Інвестиційна активність вітчизняних банків та перспективи її підвищення / Н.А. Ясинська, А.В. Кортельова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18792/1/71-343-346.pdf>.
 8. Глущенко С.В. Інвестиційні послуги банків: зарубіжна практика та українські перспективи / С.В. Глущенко // *Фінанси України*. – 2007. – № 5. – С. 96-102.
 9. Боровікова М. Інвестиційна діяльність і капіталізація комерційних банків у період дестабілізації економіки України / М. Боровікова // *Вісник КНТЕУ*. – 2009. – № 4. – С. 18-24.
 10. Асоціація українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aub.com.ua.
 11. Данилишин Б. Інвестиційні очікування в Україні у 2009 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.radiosvoboda.org/content/Article/1490851.html.

УДК 336.73:336.76(045)

Гарбар Ж.В.
*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету*

АНАЛІЗ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ ПАРАМЕТРІВ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз діяльності небанківських фінансових інститутів в Україні. Виявлено конкурентні переваги небанківських фінансових інститутів. Обґрунтовано заходи підвищення конкурентоспроможності небанківських фінансових інститутів через зростання якості контролю у сфері державного регулювання фінансового ринку.

Ключові слова: небанківські фінансові інститути, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки, фінансові компанії, інститути спільного інвестування.

Гарбар Ж.В. АНАЛИЗ КОЛИЧЕСТВЕННЫХ И КАЧЕСТВЕННЫХ ПАРАМЕТРОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НЕБАНКОВСКИХ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ В СИСТЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЫ НА ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ

В статье проведен анализ деятельности небанковских финансовых институтов в Украине. Выявлены конкурентные преимущества небанковских финансовых институтов. Обоснованы мероприятия повышения конкурентоспособности небанковских финансовых институтов посредством роста качества контроля в сфере государственного регулирования финансового рынка.

Ключевые слова: небанковские финансовые институты, страховые компании, негосударственные пенсионные фонды, кредитные союзы, финансовые компании, институты совместного инвестирования.

Garbar Z.V. QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ANALYSIS OF PARAMETRIC NON-BANK FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE SYSTEM OF COMPETITIVE ENVIRONMENT IN THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

In the article the analysis of non-bank financial institutions in Ukraine. The topic reveals competitive advantage of non-bank financial institutions. Substantiates measures to improve the competitiveness of non-bank financial institutions on account of better quality of state regulation in the financial market.

Keywords: non-bank financial institutions, insurance companies, pension funds, credit unions, financial companies, collective investment schemes.

Постановка проблеми. Небанківські фінансові інститути задовольняють потреби економічних суб'єктів через надання широкого спектра вузькоспеціалізованих фінансових послуг. Вузька спеціалізація небанківських фінансових інститутів практично не призводить до конкуренції у даній сфері, але поряд з цим, надаючи окремі з фінансових послуг, що притаманні і для банків, небанківські фінансові інститути стають потенційними конкурентами банків. Це обумовлює зростання конкурентного потенціалу окремих небанківських фінансових інститутів, що охоплюють максимальну кількість споживачів на різних рівнях економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання функціонування та розвитку небанківських фінансових інститутів у системі формування конкурентного середовища на фінансовому ринку розглядалися як у зарубіжній, так і у вітчизняній економічній науці. Вагомим є внесок у розвиток теорії фінансового посередництва, з'ясування сутності та за-

кономічностей розвитку небанківських фінансових інститутів О. Вовчак [1], В. Зимовця [2], В. Корнєєва [3; 4], Р. Мілера [5], Ф. Мишкіна [6], І. Шульги [7]. У роботах В. Міщенко [8], С. Науменкової [8], О. Яременка [9] здійснена оцінка стану та тенденцій розвитку небанківських фінансових інститутів в Україні. Методологічні основи формування конкурентного потенціалу небанківських фінансових інститутів та перспективи їх розвитку в контексті зростання фінансового ринку знайшли відображення у працях І. Каракулової [10; 11], А. Крикля [11], І. Шкільник [12].

Проте, незважаючи на напрацювання зарубіжних та вітчизняних науковців, не отримало належної уваги обґрунтування основних напрямів формування конкурентного середовища функціонування небанківських фінансових інститутів в Україні. Потребують подальшого розвитку теоретичні і практичні проблеми визначення конкурентних переваг небанківських фінансових інститутів на фінансовому ринку України.